

II SHO'BA. PROFESSIONAL VA OLIY TA'LIMDA MASOFAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI HAMDA INNOVATSION METODLAR

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA PEDAGOGLARNING RAQAMLI VA MEDIA KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Uralov Azamat Begnarovich
filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida pedagoglarning raqamli va media kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari o'rganilgan. Tadqiqotda pedagoglarning yosh guruhi, ish staji va malaka oshirishga bo'lgan qiziqishi ularning raqamli ko'nikmalari va media savodxonligiga ta'siri tahlil qilingan. Natijalar pedagoglarni tayyorlash jarayonida interaktiv platformalar va malaka oshirish treninglarining samaradorligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli pedagogika, pedagogik kompetensiya, media savodxonlik, masofaviy ta'lim, interaktiv platforma

Аннотация. В данной статье исследуются вопросы развития цифровых и медиакомпетенций педагогов в условиях цифровой образовательной среды. Анализ показал влияние возраста педагогов, стажа работы и интереса к повышению квалификации на уровень их цифровых навыков и медиаграмотности. Результаты подчеркивают эффективность использования интерактивных платформ и тренингов повышения квалификации в подготовке педагогов.

Ключевые слова: Цифровая педагогика, педагогическая компетенция, медиаграмотность, дистанционное обучение, интерактивная платформа

Abstract. This article examines the development of digital and media competencies of teachers in a digital learning environment. The study analyzes the influence of teachers' age, work experience, and interest in professional development on their digital skills and media literacy. The results demonstrate the effectiveness of interactive platforms and professional development trainings in preparing teachers.

Keywords: Digital pedagogy, pedagogical competence, media literacy, distance learning, interactive platform

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va media vositalarining roli tobora ortib bormoqda. Bugungi kunda pedagoglar nafaqat an'anaviy darslarni tashkil qilish bilan cheklanmay, balki masofaviy va gibrid ta'lim usullarini qo'llash, interaktiv platformalar va multimedia resurslaridan samarali foydalanish kabi kompetensiyalarni ham egallashi talab qilinadi. Shu bois, pedagoglarni raqamli kompetensiyalar bilan ta'minlash, ularning media savodxonligini rivojlantirish dolzarb masalaga aylanib bormoqda.

Raqamli kompetensiyalar pedagoglarga o'quv jarayonini innovatsion metodlar bilan boyitish, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslash, onlayn baholash tizimlaridan samarali foydalanish va interaktiv dars materiallarini yaratishda yordam

beradi. Shu bilan birga, media savodxonlik faqat texnik ko'nikmalarni emas, balki axborotni tanlash, tahlil qilish, tarqatish va uning etik jihatlarini tushunishni ham qamrab oladi. Media savodxon pedagog o'z faoliyatida axborotning ishonchliligini aniqlay oladi, onlayn manipulyatsiyalardan himoyalanaadi va ta'lim jarayonini o'quvchilar uchun qiziqarli va samarali qiladigan vositalardan foydalanadi.

Bugungi kunda pedagoglarni tayyorlash jarayonida quyidagi muhim vazifalar mavjud: birinchidan, ularni raqamli va media kompetensiyalar bilan ta'minlash; ikkinchidan, doimiy malaka oshirish va kasbiy rivojlanish tizimini shakllantirish; uchinchidan, pedagoglarning yosh, ish staji va texnologiyaga qiziqish darajasiga moslashgan individual yondashuvlarni qo'llash. Shu bilan birga, pedagoglarni tayyorlashda amaliy mashg'ulotlar, seminarlar va treninglar orqali media savodxonlikni rivojlantirish samaradorligini oshirish mumkin.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – raqamli ta'lim muhitida pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonida kompetensiyalarni shakllantirish va media savodxonlikni rivojlantirishning dolzarb jihatlarini aniqlash, mavjud muammolarni tahlil qilish va ularni hal etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot natijalari pedagogik jarayonni zamonaviy talablar bilan uyg'unlashtirish, malaka oshirish va doimiy professional rivojlanish dasturlarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Pedagoglarning raqamli kompetensiyalari va media savodxonligini shakllantirish masalasi zamonaviy ta'lim tadqiqotlarida keng yoritilgan. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida pedagoglar nafaqat texnologik vositalardan samarali foydalanish, balki pedagogik yondashuvlarni ham integratsiyalash zarur.

Mishra va Koehler (2006)ning *Technological Pedagogical Content Knowledge* konsepsiyasiga ko'ra, pedagogning samarali ishlashi uchun uch asosiy komponent – pedagogik, mazmuniy va texnologik bilimlar o'zaro uyg'unlashishi lozim. Bu yondashuv pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirishga imkon beradi va interaktiv darslar tashkil etishda asosiy ko'rsatkich hisoblanadi¹. UNESCO (2018)ning *ICT Competency Framework for Teachers* hisobotida esa pedagoglarning raqamli va media savodxonlik kompetensiyalari uch darajada tavsiflangan: texnik ko'nikmalar, pedagogik yondashuvlarni integratsiyalash va axborot-etik qobiliyatlar. Bu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, pedagoglarni tayyorlash jarayonida media savodxonlik faqat texnik ko'nikmalar bilan cheklanmasligi, balki axborotni tahlil qilish, manipulyatsiyalardan himoyalaniish va onlayn etikani hisobga olish zarur. Ertmer va Ottenbreit-Leftwich (2010) tadqiqotlarida pedagoglarning texnologik o'zgarishlarga moslashuvi ularning bilim, ishonch va madaniy omillarga bog'liqligi ko'rsatildi. Shuningdek, pedagoglarning yosh guruhi, ish staji va texnologiyaga qiziqishi raqamli kompetensiyalarni shakllantirish jarayoniga sezilarli ta'sir qiladi.

O'zbekiston sharoitida Sirdaryo viloyati pedagogik mahorat markazi tomonidan tayyorlangan hisobot (2025) ham pedagoglarning raqamli platformalardan foydalanish, interaktiv dars materiallarini yaratish va media savodxonlikni rivojlantirish bo'yicha muhim ko'rsatkichlarni aniqladi. Shu

¹ <https://media.neliti.com/media/publications/342191-specification-of-appearances-of-comprehe-67f09170.pdf>

hisobotga ko'ra, pedagoglar orasida yosh guruhi bilan bog'liq kompetensiya farqlari mavjud bo'lib, malaka oshirish va doimiy treninglar pedagoglarning raqamli va media ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagoglarni tayyorlashda ilmiy yondashuvlar va amaliy tajribalarni uyg'unlashtirish muhim hisoblanadi. Masalan, interaktiv va multimediya materiallar yaratish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar, masofaviy ta'lim platformalarida o'quv jarayonini tashkil etish, media savodxonlik bo'yicha treninglar – bularning barchasi pedagoglarning kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, raqamli kompetensiyalarni shakllantirish va media savodxonlikni rivojlantirish jarayoni nafaqat texnik va pedagogik bilimlarni, balki etik va kommunikativ qobiliyatlarni ham qamrab olishi lozim.

Tadqiqot usullari. Ushbu tadqiqotda pedagoglarning raqamli va media kompetensiyalarini rivojlantirish jarayonini o'rganish uchun bir nechta ilmiy-tadqiqot usullari qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – raqamli ta'lim muhitida pedagoglarni tayyorlash, ularning kompetensiyalarini aniqlash va media savodxonlik darajasini baholashdir.

Birinchi, adabiyotlar tahlili orqali Google Scholar, DOI, ResearchGate, ScienceOpen, DATA CITE, Zenodo va OpenAIRE kabi ilmiy bazalardan zamonaviy pedagogik yondashuvlar, raqamli metodlar va media savodxonlikni shakllantirish tajribalari o'rganildi.

Ikkinchi, so'rovnoma va intervyular orqali Sirdaryo viloyatidagi maktabgacha va umumiy o'rta ta'lim muassasalaridagi pedagoglarning raqamli platformalardan foydalanish tajribasi, media savodxonlik darajasi va malaka oshirishga qiziqishi aniqlangan. So'rovlar onlayn tarzda o'tkazildi, intervyular esa pedagoglarning chuqurroq tajribalari va muammolarini aniqlashga xizmat qildi.

Uchinchi, statistik va sifatli tahlil yordamida olingan ma'lumotlar pedagoglarning yoshiga, ish stajiga va dars berish sohasiga qarab raqamli kompetensiyalar va media savodxonlik darajasidagi farqlar tahlil qilindi.

To'rtinchi, taqqoslash va umumlashtirish usuli yordamida olingan natijalar mavjud ilmiy adabiyotlar bilan solishtirildi va pedagoglarni tayyorlash jarayonidagi samarali yo'nalishlar, muammolar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning raqamli kompetensiyalari va media savodxonlik darajasi turli omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida yosh, ish staji va texnologiyaga qiziqish eng muhim ko'rsatkich sifatida ajralib turadi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, pedagoglarning aksariyati – taxminan 65 foizi masofaviy ta'lim platformalaridan faol foydalanadi, shu jumladan Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams va boshqa interaktiv platformalar. Shu bilan birga, ularning 45 foizi interaktiv multimedia materiallar yaratishda o'zini ishonchli his qiladi, qolgan qismi esa bunday ko'nikmalarni rivojlantirishga ehtiyoj sezadi.

Media savodxonlikning darajasi pedagoglarning yoshiga bog'liq bo'lib, yosh pedagoglar (25–35 yosh) bu sohada yuqori faollik ko'rsatmoqda. Katta yoshdagi pedagoglar esa texnologiyaga moslashishda sekinroq va ularning media savodxonligi darajasi nisbatan pastroq.

Pedagoglarning malaka oshirish va treninglarda ishtiroki raqamli kompetensiyalarni oshirishda sezilarli rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, doimiy malaka oshirish va seminarlar pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini 20–30 foizga oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, media savodxonlik bo'yicha o'tkazilgan amaliy mashg'ulotlar pedagoglarga interaktiv dars materiallarini yaratish, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslash va masofaviy ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga imkon yaratadi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning raqamli va media kompetensiyalari maktab turiga, ish stajiga va malaka oshirishga qiziqishiga qarab farq qiladi. Masalan, maktabgacha ta'lim pedagoglari asosan interaktiv multimedia vositalaridan kam foydalanadi, lekin ular media savodxonlikni shakllantirishga qiziqish bildiradi. Umumiy o'rta ta'lim pedagoglari esa platformalardan faol foydalanadi, lekin ba'zi pedagoglar interaktiv materiallar yaratishda qo'shimcha treninglarga muhtoj.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagoglarni raqamli ta'lim muhitiga tayyorlash jarayoni faqat texnik ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklanmaydi, balki pedagogik, kommunikativ va etik jihatlarni ham qamrab olishi lozim. Raqamli kompetensiyalar pedagoglarga darslarni interaktiv usulda tashkil etish, masofaviy platformalardan samarali foydalanish va o'quv jarayonini individuallashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, media savodxonlik pedagogning axborotni baholash, manipulyatsiyalardan himoyalash va o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini oshiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning yosh guruhi va ish staji media savodxonlik va raqamli kompetensiyalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Yosh pedagoglar yangi texnologiyalarni tez o'zlashtiradi va innovatsion metodlarni faol qo'llaydi, katta yoshdagi pedagoglar esa texnologiyaga moslashishda ko'proq vaqt talab qiladi. Shu sababli, pedagoglarni tayyorlash jarayonida individual yondashuv va doimiy malaka oshirish imkoniyatlarini yaratish muhim hisoblanadi. Shuningdek, pedagoglarni tayyorlash dasturlarida interaktiv mashg'ulotlar, multimedia resurslardan foydalanish va masofaviy ta'lim platformalarini amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratish lozim. Media savodxonlikni shakllantirishda axborot xavfsizligi, etik qoidalar va kommunikativ qobiliyatlarni ham o'rgatish zarur. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning raqamli va media kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoni doimiy va tizimli bo'lishi kerak, bu esa ularning professional malakasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini oshirishda maktab ichidagi innovatsion muhit, tajriba almashish va malaka oshirish

seminarlarining ahamiyati katta. Ular pedagoglarni yangi metodlar bilan tanishtiradi, interaktiv dars materiallarini yaratishda amaliy yordam beradi va pedagoglar o'rtasida tajriba almashishni rag'batlantiradi. Shu bilan birga, individual yondashuvni joriy etish pedagoglarning qiziqish darajasini oshiradi va raqamli ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishga imkon yaratadi.

Xulosa. Raqamli ta'lim muhitida pedagoglarning raqamli kompetensiyalari va media savodxonligini rivojlantirish ularning yoshiga, ish stajiga, dars berish sohasiga va malaka oshirishga bo'lgan qiziqishiga bog'liq. Yosh pedagoglar yangi texnologiyalarni tez o'zlashtiradi va interaktiv darslarni samarali tashkil etadi, katta yoshdagi pedagoglar esa qo'shimcha trening va amaliy mashg'ulotlar orqali texnologiyaga moslashadi. Media savodxonlik pedagoglarning axborotni tanlash, tahlil qilish, tarqatish va onlayn etik qoidalarga rioya qilish qobiliyatini oshiradi, bu esa ta'lim jarayonining sifatini sezilarli darajada yaxshilash imkonini beradi.

Pedagoglarni tayyorlash jarayonida doimiy malaka oshirish, amaliy mashg'ulotlar, interaktiv va multimedia resurslardan foydalanish, shuningdek individual yondashuvlarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Shu orqali pedagoglar raqamli ta'lim muhitiga tez moslashadi va innovatsion metodlarni samarali qo'llay oladi. Natijalar pedagogik jarayonni takomillashtirish, malaka oshirish dasturlarini optimallashtirish va media savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. URALOV, A. MORFOLOGIK SHAKLLAR TIZIMIDA DUALIZM, KONVERSIYA VA TRANSPOZITSIYA TUFAYLI YUZAGA KELAYOTGAN NOMUVOFIQLIKLAR. FILOLOGIYA VA PEDAGOGIKA, 11.

2. Uralov A. B., Bekmatova, U. T. **The role of information technology in improving professional competence of future teachers.** *BILIG – Ilmiy faoliyat*, **05(04)** Dekabr 2024.

3. Uralov A. B., Suyarova D. V. *Tilshunosligimizda agglyutinatsiya va fuziya jarayonlaridagi nomutanosiblikning yuzaga chiqishi – (2025). Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali*, **8(01)**, 247–250.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=wrNONNsAAAAJ&citation_for_view=wrNONNsAAAAJ:u-x6o8ySG0sC

4. Begnarovich, U. A. (2025). TILSHUNOSLIGIMIZDA AGGLYUTINATSIYA VA FUZIYA JARAYONLARIDAGI NOMUTANOSIBLIKNING YUZAGA CHIQISHI. SHOKH LIBRARY, 1(11).

5. MAMATKULOVA, A. U. N. (2025). SO 'ZNING FUZIYON O 'ZGARISHLARI VA AGGLYUTINATSION HODISALAR. «ACTA NUUZ», 1(1.8. 1), 234-236.

6. Azamat, U. (2024). ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O 'RNI. *Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal*, 3(1), 163-168.

7. URALOV, A. (2024). LINGVISTIKADA NOMUTANOSIBLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI. *News of the NUUZ*, 1(1.9), 320-322.